

PROBLEMY STUDENTÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH

HANDICAPPED STUDENTS' PROBLEMS

Monika Szpringer¹, Justyna Kosecka², Daria Kręć²

¹ Zakład Profilaktyki Społecznej

Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach

Kierownik: prof. dr hab. n. hum. Monika Szpringer

² Absolwentka kierunku Zdrowie Publiczne

Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach

Dyrektor Instytutu: prof. dr hab. n. med. Grażyna Rydzewska

STRESZCZENIE

Celem przeprowadzonych badań było rozpoznanie najważniejszych problemów i oczekiwań studentów z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Badaniem objęto ogólną liczbę 103 studentów niepełnosprawnych, w tym 61 kobiet i 42 mężczyzn w wieku 19–25 lat. Anonimowe badania ankietowe przeprowadzono w miesiącach marzec–kwiecień 2010 roku na terenie miasta Kielce. W artykule zaprezentowano fragment badań dotyczących problemu funkcjonowania studentów niepełnosprawnych w świecie akademickim, a także ich oczekiwań wobec sprawnych studentów, administracji i prowadzących zajęcia. W piśmiennictwie brak jest danych dotyczących struktury osób niepełnosprawnych studiujących na uczelniach wyższych w Polsce, co uniemożliwia dokładną charakterystykę tej populacji. Jednak osoby niepełnosprawne coraz częściej podejmują naukę na wyższych uczelniach. Wynika to przede wszystkim ze stopniowej likwidacji barier i wprowadzania nowych technologii, znacznie ułatwiających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych na terenie uczelni.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, studenci niepełnosprawni, rodzaj niepełnosprawności.

SUMMARY

The goal of the carried out research was to distinguish the most important problems and expectations of students with various types of handicap. A total number of 103 handicapped students, including 61 women and 42 men aged 19–25, were included in the research. Anonymous questionnaire research was carried out in the months March–April of 2010 in the area of Kielce city. A fragment of the research concerning the problem of handicapped students' functioning in the academic world, as well as their expectations towards fit students, administration, and lecturers, was presented in the article. There is a lack of data in literature concerning the structure of handicapped people studying at universities in Poland, which prevents a thorough characteristic of this population. However, handicapped people take up studying at universities ever more often. This is foremost a result of a gradual elimination of obstacles and introduction of new technologies, significantly facilitating handicapped people's functioning on university grounds.

Key words: handicap, handicapped students, type of handicap.

WPROWADZENIE

Trudności w funkcjonowaniu człowieka niepełnosprawnego zarówno w aspekcie fizycznym, jak i psychospołecznym jest zależne od jego stopnia inwalidztwa lub choroby. Aspekt fizyczny obejmuje problemy wynikające z dysfunkcji narządu ruchu, ograniczeń sensorycznych oraz obniżonej sprawności umysłowej. Jeżeli chodzi o funkcjonowanie psychospołeczne są to najczęściej kłopoty z adaptacją, co w konsekwencji często ogranicza życiowe aspiracje osoby niepełnosprawnej. Przyszłe dorosłe życie młodych niepełnosprawnych kształtowane jest zakresem trudności z jakimi się spotykają i próbują je rozwiązać.

Istotne więc staje się poznanie i zaspokojenie ich potrzeb adaptacyjnych, które są niezbędne do osiągnięcia środowiskowej, w tym rodzinnej, akceptacji [1].

Definicje terminu „niepełnosprawność” bywają w wieloraki sposób ujmowane w piśmiennictwie. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) wprowadza pojęcie niepełnosprawności uwzględniające stan zdrowia człowieka, ujmując je w następujący sposób: „każde ograniczenie bądź niemożność (wynikające z niesprawności) prowadzenia aktywnego życia w sposób lub zakresie uznawanym za typowy dla człowieka” [2].

Na świecie jest obecnie ponad 650 milionów osób niepełnosprawnych, tym samym stanowią oni 10% ogółu ludzkiej populacji. Ludzie ci powinni mieć równe

szanse i takie same prawa, jakie posiadają pozostali członkowie społeczeństwa [2]. W art. 32 Konstytucji RP przedstawiona została zasada równości, która mówi o jednakowym traktowaniu wszystkich wobec prawa, a także o przeciwdziałaniu dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Natomiast art. 30 Konstytucji RP przedstawia jako źródło wszystkich wolności i praw przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka bez względu na jego indywidualne cechy psychofizyczne [3]. Liczbowe oszacowanie rozmiaru zjawiska niepełnosprawności jest bardzo trudne. Podstawowym źródłem informacji o liczbie osób z orzeczoną grupą inwalidzką są raporty Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Kolejnym ważnym źródłem są informacje zebrane w Narodowym Spisie Powszechnym, zawierające dane o liczbie osób niepełnosprawnych [1].

Osoba niepełnosprawna musi stawiać czoła trudnościom życia codziennego tak, jak każdy człowiek. Przy realizacji swoich życiowych celów angażuje się dodatkowo w przezwyciężanie niepełnosprawności [4]. Nastawienie i społeczne zachowania zdrowej części społeczeństwa mają znaczący wpływ na sytuację życiową osób niepełnosprawnych. Uznanie ma istotne oddziaływanie na prawidłową adaptację i funkcjonowanie w społeczeństwie. Z dotychczas przeprowadzonych badań wynika, że postawy wobec osób niepełnosprawnych są w większości przypadków negatywne. W głównej mierze warunkują je społeczne stereotypy, uprzedzenia, a także brak wiedzy o potrzebach, możliwościach i trudnościach osób niepełnosprawnych [1].

Informacji o różnicach w postawach i zachowaniu się wobec osób niepełnosprawnych dostarcza piśmiennictwo z zakresu nauk społecznych i historycznych. Analizując wymienione źródła można zauważyć, że wraz z postępującym rozwojem cywilizacji postawy społeczeństwa wobec ludzi niepełnosprawnych ulegają znacznej poprawie [1].

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w 2002 roku zaledwie 4,6% osób niepełnosprawnych posiadało wyższe wykształcenie [5]. Z raportu GUS „Szkoly wyższe i ich finanse w 2007 r.” wynika, że w roku akademickim 2007/2008 studenci niepełnosprawni stanowili tylko 1,2% wszystkich studentów na wyższych uczelniach. Należy zaznaczyć, że osoby niepełnosprawne powinny mieć takie same szanse w dostępie do edukacji wyższej tak, jak pozostałe osoby [6, 7].

MATERIAŁ I METODA

Anonimowe badania ankietowe przeprowadzono w marcu i kwietniu 2010 roku wśród studentów nie-

pełnosprawnych na terenie miasta Kielce w grupie wiekowej 19–25 lat. Ogółem badaniu poddano 103 osoby, w tym 61 kobiet i 42 mężczyzn. Ankieta była rozprowadzana bezpośrednio do niepełnosprawnych studentów.

Wykorzystaną metodą badawczą był sondaż diagnostyczny z zastosowaniem techniki ankietowania i wywiadu. Autorskie kwestionariusze ankiet zawierały pytania z wielocznowymi propozycjami odpowiedzi oraz pytania o charakterze otwartym. Dane zostały poddane analizie, uwzględniając płeć, stopień oraz rodzaj niepełnosprawności.

WYNIKI BADAŃ I OMÓWIENIE

W celu uzyskania istotnych informacji o problemach niepełnosprawnych studentów przeprowadzono wywiad z pełnomocnikiem Rektora ds. Studentów Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Mirosławem Rutkowskim. W trakcie wywiadu pytano o problemy, pomoc i oczekiwania studentów niepełnosprawnych. Z przeprowadzonej rozmowy wynika, że w społeczności studenckiej UJK w Kielcach oraz Filii w Piotrkowie Trybunalskim jest blisko 400 studentów z różnego rodzaju niepełnosprawnością. Trzeba zaznaczyć, że nie można uzyskać dokładnych informacji o tych studentach, ponieważ są one objęte ustawą o ochronie danych osobowych. Wydziały, na których studiuje najwięcej studentów niepełnosprawnych to przede wszystkim (w kolejności malejącej): Wydział Pedagogiczny, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy oraz Wydział Zarządzania.

Wydziały stale podlegają remontom i wprowadzane są nowe technologie, znacznie ułatwiające przemieszczanie się i funkcjonowanie osób niepełnosprawnych. Akademiki Uniwersytetu w pełni przystosowane dla potrzeb studentów niepełnosprawnych to „Łącznik” i „Odyseja”. Są wyposażone w windy i podjazdy, a dodatkowo w „Łączniku” istnieje szeroka winda, umożliwiająca przemieszczanie się osób na wózku inwalidzkim. Uczelnia jest otwarta i przygotowana na przyjmowanie studentów niepełnosprawnych, co wynika z przekonania, że osoby te mają takie samo prawo do wykształcenia jak studenci pełnosprawni.

Strategia Uczelni względem studentów niepełnosprawnych jako kluczowe uznaje zadania takie, jak: włączenie studentów niepełnosprawnych w społeczność, usuwanie barier architektonicznych, usuwanie barier w dostępie do zasobów informacyjnych i zajęć dydaktycznych, kształtowanie pozytywnych postaw wobec niepełnosprawności oraz dostosowanie

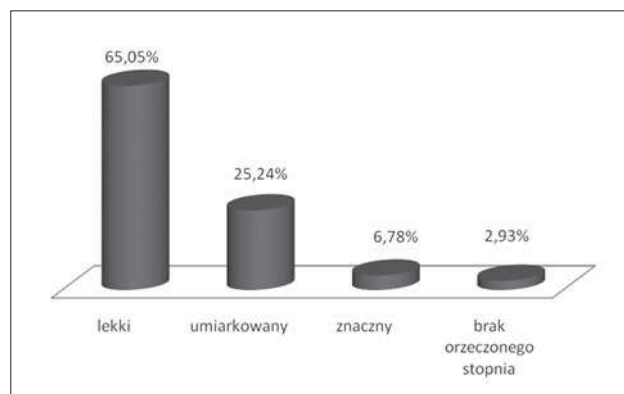
struktur administracyjnych i organizacyjnych tak, aby Uczelnia była przyjazna studentom niepełnosprawnym.

Główną ideą pomocy studentom niepełnosprawnym jest normalizacja i integracja. Normalizacja obejmuje przede wszystkim normalne warunki studiowania, natomiast integracja opiera się na włączeniu w relacje międzyludzkie i współpracę osób niepełnosprawnych ze studentami w pełni zdrowymi. Brak jest także jakichkolwiek barier, przeszkód prawnych i administracyjnych, które uniemożliwiałyby podjęcie studiów osobom z ograniczoną sprawnością. Na każdym wydziale może studiować osoba niepełnosprawna, z takim rodzajem niepełnosprawności z jakim jest w stanie kontynuować naukę. Jedynie na wybranych kierunkach Wydziału Nauk o Zdrowiu nie powinni studiować chorzy przewlekle z niepełnosprawnością znaczną.

W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 103 studentów niepełnosprawnych, w tym 59,22% stanowiły kobiety, a 40,78% mężczyźni. Badaniu zostali poddani studenci ze wszystkich lat studiów w wieku 19–25 lat. Ankietowani studenci uczyli się na kierunkach: pedagogika (17,75%), historia i ekonomia (po 8,73%), resocjalizacja, politologia, matematyka, geografia (po 6,77%), fizjoterapia, filologia angielska, administracja, ochrona środowiska, informatyka, biologia (po 4,84%), filologia polska, zarządzanie, turystyka i rekreacja (po 2,89%). Zdecydowanie największą grupę stanowiły osoby stanu wolnego (63,11%), natomiast odsetek studentów będących w związku liczył 27,18%. Najmniejszą grupę tworzyli studenci niepełnosprawni będący w związku małżeńskim (9,71%). Pod względem miejsca zamieszkania badani respondenci nie prezentowali zróżnicowanej struktury. Zdecydowana większość z nich w trakcie studiowania mieszkała w akademiku (42,72%), z rodzicami zaś 31,07%. Mieszkanie studenckie i stancje wybierało po 10,68% studentów niepełnosprawnych, natomiast najmniejszą popularnością cieszyły się samodzielne mieszkania (4,85%), co może wiązać się z potrzebą pomocy drugiej osoby w czynnościach dnia codziennego. Z pośród badanych respondentów najwięcej studentów niepełnosprawnych było z uczelni państwowych (71,84%), a 28,16% stanowiła grupa z uczelni prywatnych.

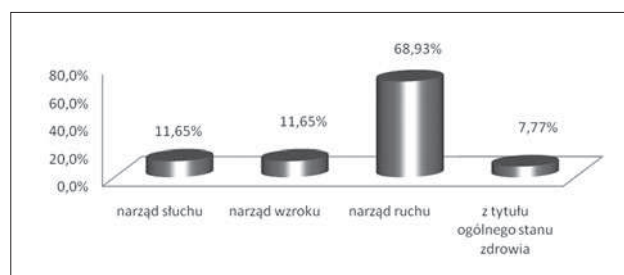
Analizując przyczynę niepełnosprawności największą grupę osób tworzyli studenci niepełnosprawni w wyniku wypadku (46,60%), na skutek choroby procent ten wyniósł 32,04, a najmniej liczną grupę stanowili studenci będący niepełnosprawni od urodzenia (21,36%). Biorąc pod uwagę stopień niepełnosprawności najliczniejszą grupę tworzyli studenci z lekkim stopniem niepełnosprawności (65,05%), 25,24% posiadało umiarkowany stopień niepełnosprawności,

natomiast najmniej badanych dotknęła niepełnosprawność znacznego stopnia (6,78%). Wśród respondentów były osoby nieposiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności i odsetek ten wyniósł 2,93%. Dokładne zestawienie wyników zaprezentowano na rysunku 1.

Rys. 1. Stopień niepełnosprawności studentów objętych badaniem

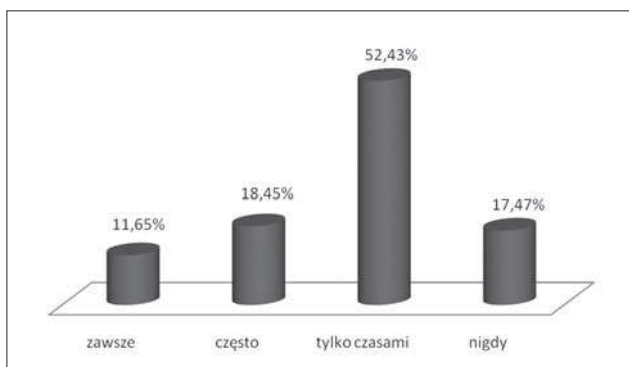
Ze względu na rodzaj niepełnosprawności wśród badanej populacji studentów dominowała niepełnosprawność w zakresie narządu ruchu (68,93%). Niepełnosprawność w zakresie narządu wzroku i słuchu deklarowało po 11,65% studentów, niepełnosprawność z tytułu ogólnego stanu zdrowia obejmowała zaś swoim zasięgiem najmniejszą część populacji poddanej badaniu (rys. 2).

Rys. 2. Typ niepełnosprawności

Na podstawie analizy przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w grupie studentów objętych badaniem dominowały osoby z niepełnosprawnością w zakresie narządu ruchu. Wart uwagi jest również fakt, że z zaopatrzenia ortopedycznego nie korzystało 41,74% niepełnosprawnych studentów. Najczęściej badani korzystali ze specjalistycznego sprzętu takiego, jak: kule (30,10%), wózki inwalidzkie (8,74%), aparaty słuchowe (7,77%), protezy (4,86%), okulary (3,88%) i laski (2,91%). Czynności dnia codziennego przysparzają studentom niepełnosprawnym wiele problemów. Większość z badanych, bo aż około 52,43% korzysta z niej tylko czasami. Oferowaną pomoc często wykorzystuje znaczna część ankietowanych, a jedynie około 11,65% studentów zawsze jej ocze-

kuje. Istnieje również grupa studentów, która nigdy nie potrzebuje pomocy innych (rys. 3).

Rys. 3. Częstotliwość potrzeby pomocy w czynnościach dnia codziennego

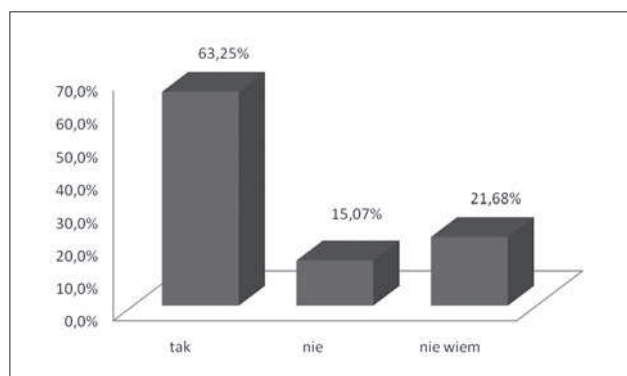
Dokonując analizy wyników można stwierdzić, że studenci objęci badaniem w około 82,53% wymagają pomocy osób innych.

W opinii respondentów dostęp do rehabilitacji najczęściej oceniany jest jako trudny ze względu na wysokie koszty i długi czas oczekiwania (68,93%). Godny uwagi jest fakt, że 23,30% studentów uważa rehabilitację za łatwą i powszechną, a jedynie 7,77% twierdzi, iż jest praktycznie niemożliwa. Problem ten staje się o tyle ważny, że tylko 27,32% studentów nie poddaje się rehabilitacji, a sama częstotliwość korzystania z niej zależy od stopnia niepełnosprawności. Około 30,16% badanych studentów jest zdania, że uczelnia, na której studiuje, jest otwarta i przygotowana na przyjmowanie osób niepełnosprawnych. Odmiennego zdania jest 12,62% respondentów. Swojej opinii na temat przygotowania uczelni do przyjęcia niepełnosprawnych osób nie potrafi sprecyzować 57,22% ankietowanych. Funkcjonalne przystosowanie uczelni w ocenie 19,15% badanych studentów jest bardzo dobre, oceny dobre zaś postawiło 35,03% respondentów. Zachodzące zmiany zauważa 35,03%, a bardzo złe dostosowanie uczelni do potrzeb niepełnosprawnych podkreśla 10,79%. Oceny przystosowania uczelni dla osób niepełnosprawnych zamieszczono w tabeli 1.

Tabela 1. Funkcjonalne przystosowanie uczelni dla osób niepełnosprawnych

Przystosowanie uczelni dla osób niepełnosprawnych	n (103 = 100%)
Bardzo dobrze, nie ma żadnych problemów	19,15%
Dobrze, ale są jeszcze czynności sprawiające im kłopot	35,03%
Zauważa zmiany, ale zachodzą one zbyt wolno	35,03%
Bardzo źle, praktycznie nie jest w stanie się po niej poruszać	10,79%

Ważnym problemem jest odczuwanie przez studentów niepełnosprawnych dystansu społecznego. Wśród badanej populacji tego rodzaju dystans czuje 63,25%, a jedynie 15,07% nie zauważa jakiegokolwiek formy dyskryminacji związanej z niepełnosprawnością. W tej kwestii nie ma zdania 21,68% badanych studentów. Według osób ankietowanych dystans objawia się unikaniem tematu niepełnosprawności w poważnych debatach, niechętnym zatrudnianiem pracowników niepełnosprawnych, brakiem zaufania i otwartości w stosunku do osób niepełnosprawnych, odrzuceniem i brakiem akceptacji w środowisku rówieśniczym, brakiem tolerancji dla odmiennego wyglądu oraz pomijaniem problemu osób niepełnosprawnych przy tworzeniu obiektów użyteczności publicznej (rys. 4).

Rys. 4 Dystans społeczny wobec studentów niepełnosprawnych

Niepokojący jest fakt, że większość niepełnosprawnych studentów odczuwa dystans społeczny wobec ich osoby.

Niewiele ponad połowę ankietowanych (53,39%) korzysta z pomocy ze strony uczelni. Pomocy takiej nie wykorzystuje 46,61% niepełnosprawnych studentów. Z wielu form pomocy oferowanych przez uczelnie największą popularnością cieszą się specjalne stypendia. Jest to również forma dofinansowania do sprzętu specjalistycznego oraz tworzenie specjalnych miejsc parkingowych.

Wielu z niepełnosprawnych studentów boryka się z licznymi problemami podczas studiowania. Do największych przeszkód zaliczają głównie poruszanie się na terenie budynku uczelni, a zwłaszcza po schodach. Problem stanowi również odosobnienie, brak odpowiednich miejsc parkingowych, brak dobrego nagłośnienia w salach wykładowych. Kłopotem jest także sam dojazd do uczelni. Dostępność bibliotek z perspektywy osoby niepełnosprawnej najczęściej oceniana jest średnio, tzn. biblioteki nie są w pełni przystosowane do potrzeb studentów niepełnosprawnych, przez co muszą oni liczyć na pomoc innych

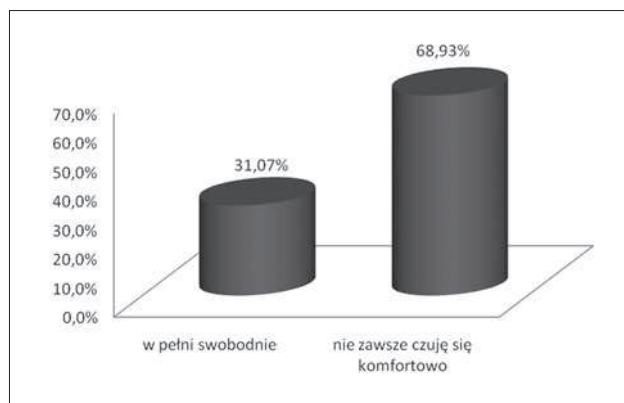
(57,65%). Odsetek studentów uważających, że bez trudu samodzielnie poruszają się po bibliotece i odzyskują potrzebne im publikacje wyniósł 32,64%. Około 9,71% respondentów uznało biblioteki za praktycznie niedostępne. Jak wykazał wynik ankiety w przerwach pomiędzy poszczególnymi zajęciami 51,68% badanych miało wystarczającą ilość czasu, aby dotrzeć do miejsc gdzie odbywają się zajęcia. Jednak wśród ankietowanych jest bardzo duża grupa osób, którym zdarzało się spóźniać na wykłady czy ćwiczenia (48,32%). Niepełnosprawni studenci najlepiej oceniali dostęp do edukacji (74,65%) oraz opieki zdrowotnej (66,48%). Bardzo ważne jest, że studenci niepełnosprawni oceniają dostęp do edukacji jako powszechny, ponieważ pozwala im to wzbogacać się w określony zasób wiedzy i umiejętności. Działania te mają również na celu osiągnięcie wyższej jakości życia, stając się podstawowym rodzajem rehabilitacji społecznej i zawodowej. W opinii studentów największe trudności stanowią wejście na rynek pracy (63,82%) i różne formy rozrywek (61,45%). Niepełnosprawne osoby mają najlepszy dostęp do edukacji oraz opieki zdrowotnej.

Tabela 2. Dostęp studentów niepełnosprawnych do edukacji, opieki zdrowotnej, rynku pracy i rozrywki

Dostęp do:	tak	nie	nie wiem
Edukacji	74,65%	12,96%	12,39%
Opieki zdrowotnej	66,48%	24,97%	6,55%
Rynku pracy	19,43%	63,82%	16,75%
Rozrywki	20,49%	61,45%	18,06%

Zaskakujące jest, że 43,69% studentów niepełnosprawnych w swoim miejscu zamieszkania lub okolicy nie zna organizacji udzielających pomocy i wsparcia osobom niepełnosprawnym. Wśród badanych tylko 56,31% wykazało znajomość takich instytucji. Jako najczęściej wymieniane są PFRON, MOPR, DPS, urzędy pracy, a także urzędy miasta i gminy oraz różnego rodzaju przychodnie. Co ciekawe, wsparcie ze strony państwa jako odpowiednie oceniło tylko 18,44% niepełnosprawnych respondentów. W badanej populacji studentów dominuje poczucie braku pomocy od państwa (46,61%), natomiast pozbawionych opinii na powyższy temat było 34,95% ankietowanych.

Około 31,07% badanych, przebywając na uczelni czuje się w pełni swobodnie, czyli w towarzystwie ludzi otwartych i pomocnych. Niepokojący staje się fakt, że aż 68,93% nie zawsze czuje się komfortowo, ponieważ ma wrażenie, iż w niektórych sytuacjach wzbudza litość (rys. 5).

Rys. 5. Samopoczucie studentów niepełnosprawnych przebywających na uczelni

Ponad połowa badanych studentów, oceniając praktykowanie w przyszłości wyuczonego zawodu liczy na to, że znajdzie pracę w zawodzie, chociaż są oni świadomi, że jako osoby niepełnosprawne będą mieć z tym trudności (58,25%). 18,44% badanych studentów nie jest tak optymistycznie nastawionych i uważa, że konkurencja jest duża i raczej nie ma możliwości zdobycia tej pracy, a nawet, że zawód który chcieliby wykonywać jest nieosiągalny (8,75%). Przekonanych, że znajdą zatrudnienie w zawodzie jest zaledwie 14,56%. Na pytanie zadane w ankiecie, gdzie po zakończeniu studiów jako osoba niepełnosprawna chciałby znaleźć ewentualne zatrudnienie, zdecydowanej większości jest to obojętne. Chęć podjęcia pracy na otwartym rynku deklaruje 30,09%, a w sektorze pracy chronionej 19,42%.

WNIOSKI

Na podstawie zebranego materiału badawczego można wyprowadzić następujące wnioski:

1. W celu zwiększenia możliwości podjęcia kontynuowania nauki na uczelniach wyższych przez niepełnosprawne osoby należy poznać pełną charakterystykę ich potrzeb.
2. Istnieje potrzeba eliminacji barier i wprowadzania nowych technologii w związku ze stale zwiększającą się liczbą studentów niepełnosprawnych.
3. Szczególną uwagę warto skierować na uświadomienie społeczności akademickiej problemu niepełnosprawności oraz likwidowanie społecznego dystansu wobec niepełnosprawnych studentów.

PIŚMIENNICTWO

[1] Komorska M. Sytuacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w społeczeństwie polskim. Lublin 2000; 7–44.

[2] Barnes C, Mercer G. Niepełnosprawność. Wyd. Sic. Warszawa 2008; 78.

[3] <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> z dn.17.04.2010 r.

[4] Kościelska M, Bassama A. Człowiek niepełnosprawny. Sprawność w niepełnosprawności. Wyd.

Akademii Budgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2003; 185.

[5] Osoby niepełnosprawne oraz ich gospodarstwa domowe 2002. Część I. GUS, Warszawa 2003; 38.

[6] Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r. GUS, Warszawa 2008; 257.

[7] Rozenhal R. The Pigmalion Effect and its Mediating Mechanisms. In: Improving Academic Achievement: Impact of Psychological Factors of Education. Ed. J Aronson. Academic Press. San Diego 2002; 25–36.

Adres do korespondencji:

prof. dr hab. Monika Szpringer
Wydział Nauk o Zdrowiu UJK w Kielcach
25-317 Kielce, Al. IX Wieków Kielc 19
e-mail: mszprin@poczta.onet.pl
tel. 41 349 69 31